

Кенжалина Гульсум Жумабаевнаның 6D020200 – Халықаралық қатынастар мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Дипломатия Қазақстан Республикасының халықаралық имиджін қалыптастыру құралы ретінде» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Диссертациялық жұмыстың жалпы сипаттамасы. Диссертациялық жұмыс Қазақстан Республикасының халықаралық имиджін қалыптастырудың құралы ретіндегі дипломатияны жан-жақты талдауға арналған. Диссертациялық жұмыста мемлекеттің халықаралық имиджін зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері талданады. Қазақстанның халықаралық имиджін қалыптастырудың негізгі факторлары анықталды.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі әлемдік қоғамдастықтың трансформациялануының қазіргі заманғы жағдайында Қазақстан Республикасының позитивті халықаралық имиджін қалыптастырудың маңыздылығымен және осы процесстегі дипломатияның рөлімен байланысты. Бұл өзектілік мемлекеттің имиджінің өзінің халықаралық аренадағы салмағын, өз мүдделері мен әлеуетін қорғай білу қабілетін барған сайын айқындайтындығымен анықталады, ал дипломатия - имиджді шетелде ілгерілетудің ең тиімді және перспективалы құралы.

Елдің халықаралық имиджін қалыптастырудың маңыздылығы объективті және субъективті, сондай-ақ өзара байланысты тарихи, геосаяси, мәдени, этникалық, діни, демографиялық және басқа факторлар кешенінде. Осы факторлардың өзара байланысы қазіргі халықаралық қатынастардың сипаты мен мәнін анықтайды. Олардың ішіндегі ең маңыздылары мыналар: біріншіден, қазіргі кезеңде Қазақстанның қазіргі заманғы халықаралық имиджін қалыптастыру кезеңі аяқталуда, бұл өз кезегінде алға қойылған

бастамалардың орны мен рөлі проблемасын өзектендіреді, елдің жаһандық кеңістікте, әсіресе бейбітшілік пен қауіпсіздік сияқты салаларда.

Екіншіден, Қазақстан Республикасының тұрақты позитивті халықаралық позициясы көбіне Н.Ә. Назарбаев Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенттің саяси басшылығымен анықталады. Тұңғыш Президент бүкіл әлемге белгілі және танымал, оның бастамалары әлемдік қоғамдастықтың толық қолдауымен кездеседі. Нұрсұлтан Назарбаевтың имиджі бүгінде жалпы елдің имиджімен байланысты және қазіргі уақытта талассыз.

Үшіншіден, қазіргі жағдайда елдер инвестициялар үшін күресте бір-бірімен көбірек бәсекелесуге мәжбүр. Көптеген жолдармен елдің дамуындағы сәттілік оның инвестициялық тартымдылығымен немесе инвестициялық имиджімен анықталады. Бір-бірін толықтыратын инвестициялық имиджді қалыптастыру елдің бәсекелік артықшылықтарын нақты анықтауға, оны тану принциптерін анықтауға, туристер, инвесторлар, бизнесмендер мен резиденттер үшін тартымды тұрақты имидж жасауға, сондай-ақ даму перспективаларын анықтауға мүмкіндік береді.

Төртіншіден, тез өзгеріп отыратын әлем және қазіргі халықаралық қатынастар жүйесі жағдайында мемлекеттің халықаралық имиджін қалыптастыру мәселесін ел дипломатиясының арнайы функцияларының санына жатқызуға болады. Дипломатиялық мекемелер қызметінің жетістігі мемлекетаралық қатынастар жүйесінде және ұлттық мүдделерді басқа серіктес мемлекеттердің мүдделерімен үйлестіруде мемлекеттің орнын нығайтуға көмектеседі. Дипломатия мен дипломатиялық қызмет мемлекеттің имиджін қалыптастыру процесінде ерекше орын алады. Осы мақсатта мемлекет әртүрлі дипломатиялық технологияларды, соның ішінде қоғамдық дипломатияны қолданады.

Осылайша, қазіргі жағдайда қарқынды дамып келе жатқан, өзінің алдына едәуір өршіл геосаяси мақсаттар қоятын Қазақстанға өзінің халықаралық имиджі бойынша жұмыс жасау үшін мұқият жүйеленген тәсіл

кажет. Бүгінде ел халықаралық кеңістіктегі позитивті тәжірибе жинақтады. Алайда, қазіргі әлемдегі елдің имидждік саясатын сауатты басқарудың келесі деңгейіне жету үшін Қазақстандағы басқарушы элита мен интеллектуалды топтарға осы тәжірибені мұқият жүйелеу қажет. Бүгінгі күні Қазақстан Республикасының халықаралық имиджін көтеру проблемасын Тұңғыш Президент Н.Ә.Назарбаев сыртқы саясаттың басым міндеттерінің қатарына қосты.

Диссертациялық зерттеудің объектісі - қазіргі кезеңдегі Қазақстан Республикасының халықаралық имиджі және оны нығайтуға ықпал ететін факторлар.

Зерттеудің пәні - дипломатияның Қазақстанның халықаралық имиджін қалыптастыру мен оң ықпал ету құралы ретіндегі рөлі.

Диссертацияның мақсаты - мемлекеттің халықаралық имиджі тұжырымдамасының мәнін жүйелі түрде зерттеу және Қазақстанның позитивті халықаралық имиджін ілгерілетудің оңтайлы жолын табу арқылы елдің имиджін көтерудегі дипломатиялық институттардың рөлін ашу.

Міндеттері:

- қазіргі халықаралық қатынастар мен геосаясаттың барлық шындықтары мен тенденцияларын ескере отырып, зерттеу тақырыбының категориялық және тұжырымдамалық аппаратын анықтау және талдау;

- қазіргі халықаралық қатынастардағы мемлекеттің халықаралық имиджінің орны мен рөлі туралы теорияларды, тұжырымдамаларды, ғылыми ережелерді зерттеу;

- халықаралық имиджді қалыптастыру факторы ретінде Қазақстан Республикасының қауіпсіздік пен бейбітшілік саласындағы бастамаларын зерттеу;

- нәтижелерін одан әрі болжай отырып, Қазақстан Республикасының инвестициялық имиджін жаңғырту және жақсарту бағытындағы қазақстандық бағытты талдау;

- саяси көшбасшы факторының Қазақстанның халықаралық имиджін қалыптастыруға әсер ету дәрежесін анықтау;

- Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің имидж қалыптастырушы қызметіне және Қазақстанның жағымды имиджін ілгерілетудегі қоғамдық дипломатияның рөліне жан-жақты талдау жүргізу;

- мәселелерді кешенді түрде шешуге және Қазақстанның әлемдік аренадағы имиджін нығайту перспективаларын анықтауға бағытталған практикалық ұсыныстар әзірлеу.

Диссертацияның ғылыми жаңалығы ғылыми зерттеу үшін таңдалған мәселенің тұжырымдалуымен, диссертацияға кандидат зерттеу барысында жасаған қорытындылары мен қорытындыларымен, сондай-ақ теориялық және практикалық сипаттағы ұсынылған ұсыныстарымен анықталады. Атап айтқанда, зерттеудің жаңалығы:

- басқа мемлекеттердің халықаралық бейнелері жүйесінде Қазақстанның халықаралық имиджіне баға берілді: Қазақстанның мәртебесі - қазіргі еуразиялық кеңістіктегі орталықтардың бірі;

- Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің қызметін талдау негізінде мемлекеттік саясаттың эволюциясына қарамастан, нормативтік құқықтық базаның, нақты мақсаттар мен міндеттердің, сондай-ақ ішкі және шетелдік өзгерістердің өзгеруі туралы қорытынды жасалды саяси жағдай, қарастырылып отырған кезең ішінде Қазақстанның сыртқы істер министрлігі халықаралық аренада мемлекеттің имиджін қалыптастыру процесінде шешуші рөлдердің бірін атқарды;

- қазіргі кезеңде имидждік қызмет Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің жұмысының басым бағыттарының біріне айналатындығы анықталды. Сонымен бірге оны нығайтудың маңызды әлеуеті халықаралық аренада мемлекет имиджін қалыптастырудың тиімді тетіктерінің бірі ретінде қоғамдық дипломатияда;

- халықаралық аренада Қазақстанның позитивті имиджін

калыптастыру және ілгерілету жөніндегі қызметті жаңғырту бойынша ұсыныстың жобасы әзірленді, өйткені негізгі бағыттар атап көрсетілді: мемлекеттік деңгейде бірыңғай имидж тұжырымдамасын құру, сондай-ақ Сыртқы істер министрлігінің барлық қолданыстағы бағыттардағы қызметі, соның ішінде Интернеттегі сапалы жетілдіру жұмыстары.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негізі объективтілік, ғылыми табиғаты, күрделілігі, жүйелілігі, сонымен қатар теория мен практиканың бірлігі принциптерін қолдану болып табылады. Бұл принциптер танымның әмбебап абстрактілі-логикалық әдістерін (талдау, синтез, индукция, дедукция, типология), пәнаралық зерттеу әдістерін (салыстырмалы, мазмұндық талдау, SWOT талдау) тандауды анықтады. Проблемалық-хронологиялық, тарихи және басқа әдістер жеке ғылыми әдістер ретінде қолданылды. Жұмыстың табиғаты проблеманы жан-жақты зерттеуге және басқа ғылыми пәндердің әдістерін (екінші дәрежелі зерттеудің социологиялық әдістері, эмпирикалық деректерді талдау әдістері) қолдануға мүмкіндік беретін пәнаралық тәсілдің қажеттілігіне әкелді.

Мақсатқа жету үшін автор жүйелік және құрылымдық-функционалдық тәсілдерді қолданды, оған сәйкес имиджді қалыптастыру процесі көптеген ішкі және сыртқы факторлар әсер еткен күрделі интегралды жүйе ретінде қарастырылды. Тарихи көзқарас халықаралық имиджді қалыптастыру саласындағы мемлекеттік саясаттың даму кезеңдерін бөліп көрсетуге, сондай-ақ имидж қалыптастырушы қызметті Қазақстанның сыртқы саясаты мен ішкі саяси процесі контекстінде жазуға көмектесті.

Зерттеу әдістері:

- статистикалық мәліметтермен, рейтингтермен және мазмұнды талдау барысында алынған нәтижелермен жұмыс істеу кезінде эмпирикалық деректердің қайталама талдауы қолданылды;

- мемлекеттік органдардың құжаттарымен және нормативтік құқықтық актілермен жұмыс жасау кезінде дәстүрлі құжаттарды талдау қолданылды;

- диссертацияның мақсаттары үшін Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің имиджін қалыптастыру қызметі туралы мәліметтерді жинау бірлескен бақылау әдісімен жүзеге асырылды, бұл зерттеу тақырыбы туралы теориялық білімді тексеруге және маңызды ақпарат алуға мүмкіндік берді;

- оқиғаларды талдау және ситуациялық талдау мемлекеттің имидждік саясатын белгілі бір факторлардың әсерінен жүзеге асырылатын әртүрлі актерлердің әрекеттері мен өзара әрекеттесуінің кешені ретінде қарастыруға мүмкіндік берді;

- Қазақстанның халықаралық имиджінің эволюциясының әртүрлі кезеңдерінде де, басқа да осыған ұқсас объектілермен салыстырғанда жалпы және спецификаны анықтауға мүмкіндік берген ұлтаралық және уақыт аралық талдау әдістері;

- кейс-стади әдісін қолдану Қазақстан Республикасының имиджін қалыптастыру қызметін ұзақ уақыт бойы қалыптасқан сыртқы саясаттың дербес, локализацияланған бағыты ретінде қарастырумен байланысты болды;

- SWOT-талдау Қазақстанның халықаралық имиджінің қалыптасуына әсер ететін ішкі және сыртқы факторларды бағалау үшін қолданылды. Бұл әдіс позитивті имидж қалыптастыру үшін жұмыстың тиімділігін арттыру мақсатында елдің халықаралық аренадағы тартымдылығының күшті және әлсіз жақтарын анықтау үшін қолданылды.

Зерттеудің теориялық және эмпирикалық базасы Қазақстанның даму стратегиясымен, республиканың сыртқы саясатының тұжырымдамасымен, нормативтік құқықтық актілермен және халықаралық имиджді қалыптастыру саласындағы қазақстандық дипломатияның қызметін реттейтін халықаралық-құқықтық құжаттармен қалыптастырылды. ақпараттық-анықтамалық басылымдар, мемлекеттік органдардың ресми сайттарының материалдары, бұқаралық ақпарат құралдарының ақпараттық-талдамалық хабарламалары.

Қорғауға ұсынылатын негізгі тұжырымдар:

1. Мемлекеттің қазіргі бейнесі - бұл мемлекет дамуының саяси,

экономикалық, әлеуметтік-мәдени факторларының жиынтығы ғана емес, сонымен бірге мемлекеттік басқарудың белсенді құралы. Ол елдің мәртебесі мен беделін, оның инвестициялық тартымдылығын өзгерту, жақсарту үшін қолданылады. Қазақстанның халықаралық имиджі, бір жағынан, халықаралық сипаттағы шешімдерді үйлестірудің маңызды құралы болса, екінші жағынан, тұтастай алғанда мемлекеттің имиджін қалыптастырады. Демек, мемлекеттің маңызды құрамдас бөлігі оның қазіргі халықаралық қатынастарда оң имиджін қалыптастыру болып табылады.

2. Қазақстан Республикасының халықаралық аренада ойдағыдай орналасуына Қазақстанның бейбітшілік сүйгіш және қауіпсіз мемлекет ретіндегі имиджін нығайтатын аймақтық және жаһандық ауқымдағы бастамалар мен оқиғалар ықпал етеді (ядролық қарудан бас тарту және ядролық қаруды құру бастамалары - еркін әлем, АӨСШК құру, «Әлемдік көшбасшылар мен дәстүрлі діндер конгресін» шақыру, ЕҚЫҰ-ға төрағалық, БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты емес мүшесі мәртебесі, Астанадағы бейбіт келіссөздер арқылы Сирия мәселесі).

3. Қазіргі кезде Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаев, оның саяси имиджі мега позитивті деп саналады. Тұңғыш Президенттің бірқатар саяси және құқықтық шешімдері Қазақстанның халықаралық бастамалары аясындағы ынтымақтастықтың таптырмас шарты болды.

4. Қазіргі әлемде елдің позитивті халықаралық имиджінің маңыздылығы қоғамдық дипломатия мен жаһандану процестерінің ықпалының өсуіне тікелей пропорционалды, бұл өз кезегінде халықаралық қатынастардың дамуы мен жетілуіне әкеледі. Бұл үдерісте қазақстандық дипломатия елдің халықаралық саяси және экономикалық әлеуетін нығайту үшін елдің оң саяси имиджін пайдалануға тырысатын өте қайшылықты рөл атқарады.

5. Қазақстанның жағымды имиджін қалыптастыру стратегиясы теориялық негізделген бағдарламаға негізделуі керек, оның ішінде: ұлттық

мүдделердің нақты тұжырымдамасын әзірлеу, әлеуметтік басымдықтарды анықтау; күшті демократиялық мемлекеттің қоғамды біріктіруі; шикізат экспортына емес, бәсекеге қабілетті тауар өндірісіне негізделген нарықтық экономиканы құру; өзін-өзі басқару, отандық өндіріс пен ғылыми әлеуетті қолдау; әлеуметтік әділеттілікті қалпына келтіру, мемлекеттік органдарға бақылауды жүзеге асыру, әлеуметтік бөлінуден шығу; қоғамдық қатынастарды криминалсыздандыру, заңдылық пен тәртіпті нығайту; халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, халықаралық терроризммен күрес, елдің егемендігі мен қорғанысын нығайту.

6. Қазақстанның жағымды имиджін қалыптастыру бойынша тікелей іс-шаралар осы процестің барлық субъектілерінің: заң шығарушы және атқарушы органдардың, қоғамдық ұйымдардың, ғылыми қоғамдастықтың, бұқаралық ақпарат құралдарының, дипломатиялық корпусының және т.б. күш-жігерін үйлестіретін бірыңғай органның басшылығымен жүзеге асырылуы керек.

Диссертациялық зерттеудің теориялық және тәжірибелік маңызы оның теориялық және қолданбалы аспектілерімен анықталады.

Диссертацияның тұжырымдамалық ережелері біздің мемлекетіміздің сыртқы және ішкі әлеуметтік және ақпараттық саясатының бірқатар өзекті мәселелерін шешудің теориялық және әдіснамалық негізі бола алады; отандық және шетелдік қоғамның қазақстандық тарап басшылығының жекелеген бастамаларына реакциясын болжау кезінде; қазіргі заманғы Қазақстанның халықаралық имиджін тікелей қалыптастыратын мемлекеттік PR қызметтерінің, қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдарының, дипломатиялық корпусының қызметін оңтайландыру жолдарын іздеу кезінде.

Автор алған талдамалық материалды заң шығарушы және атқарушы билік органдарының, қоғамдық ұйымдардың біздің елдің беделін, халықаралық аренадағы имиджін көтеру жөніндегі практикалық қызметінде пайдалануға ұсынуға болады.

Диссертацияның ережелері мен тұжырымдары жоғары оқу орындарының педагогикалық практикасында әр түрлі оқу-әдістемелік құралдарды, арнайы курстарды, халықаралық қатынастар, ұлттық тарих, саясаттану, имиджология және қоғаммен байланыс және басқа да әлеуметтік мамандықтар бойынша семинарлар дайындау үшін қолданыла алады. және гуманитарлық цикл.

Диссертацияның негізгі қағидалары, нәтижелері мен қорытындылары

Диссертацияның негізгі қағидалары, нәтижелері мен қорытындылары Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар кафедрасының кеңейтілген отырысында талқыланды.

Зерттеудің негізгі нәтижелерінің апробациясы. Диссертацияның теориялық ережелері халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда, семинарларда және дөңгелек үстелдерде, сондай-ақ Қазақстанда да, шетелде де сыналды: II Дүниежүзілік Әкімшілік және Саяси Ғылымдар Конгресі (Бельгия, Брюссель, 2013), Халықаралық ассоциацияның 56-жылдық Конгресі Зерттеулер (АҚШ, Нью-Орлеан, Луиза, 2015 ж.), Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-дің 20 жылдығына арналған Екінші Халықаралық Тюрякулов оқулары (Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, 2016), «Жаһандану жағдайындағы Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының өзекті мәселелері» халықаралық дөңгелек үстел (Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, 2018), Халықаралық ғылыми-практикалық конференция «Қашықтықтан білім беру: жаһандық ауқымдағы жаңа сын-қатерлер» (Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, 2020), сонымен қатар Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар кафедрасының мәжілістерінде.

Диссертациялық зерттеудің бірқатар негізгі ережелері мен тұжырымдары оқу процесінде «Әлемдік аренада Қазақстан Республикасының жағымды имиджін көтеру механизмдері», «Қазақстан Республикасының бастамалары «Халықаралық қатынастар» мамандығының бакалавриат студенттеріне арналған орыс және ағылшын тілдеріндегі «халықаралық арена» және «Қоғамдық дипломатия».

Диссертациялық жұмыстың негізгі теориялық ережелері мен тұжырымдары келесі басылымдарда көрсетілген: Scopus мәліметтер базасына енгізілген 2 ғылыми басылым; Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған 3 ғылыми басылым (Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Хабаршысы; Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы; Мемлекеттік басқару және мемлекеттік қызмет); Халықаралық конференциялардың материалдарындағы 4 жарияланым, оның ішінде шетелдік. «Қазақстан жаһандану әлемінде: халықаралық ұйымдармен өзара іс-қимылдың өзекті аспектілері», «Көпжақты дипломатия», «Қазақстан Республикасының халықаралық аренадағы бастамалары» оқулықтары мен оқу-әдістемелік құралдарының тең авторы. Басқа да түрлі қазақстандық және шетелдік басылымдарда ғылыми мақалалар бар.

Диссертацияның құрылымы мен көлемі. Диссертация құрылымы кіріспе, үш тараудан, қорытынды мен әдебиеттер тізімінен тұрады. Жалпы көлемі 139 бет.